

OILA MADANIYATI VA UNI SHAKLLANTIRISH MEZONLARI

Toshkent shahar Yashnobod tumani

Toshkent davlat tibbiyot universiteti 3-son akademik litseyi

Nodirova Xursanoy Ibragimovna

Rus tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada oila madaniyati tushunchasining mazmuni, uning jamiyat hayotidagi o'рни hamda oila madaniyatini shakllantirishga ta'sir etuvchi asosiy mezonlar yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy ijtimoiy sharoitda oila madaniyatining rivojlanish xususiyatlari, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi masalalari tahlil qilingan. Maqola yosh avlod tarbiyasida oilaning mas'uliyati va madaniy muhitning ahamiyatini ochib berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Oila, madaniyat, tarbiya, qadriyat, ma'naviyat.

Kirish

Oila jamiyatning eng muhim va asosiy bo'g'ini hisoblanadi. Insonning shaxs sifatida shakllanishi, dunyoqarashi, axloqiy fazilatlari avvalo oilada tarkib topadi. Oila madaniyati esa oilaviy munosabatlar, tarbiya uslublari, milliy an'analar va ma'naviy qadriyatlarning uyg'unlashgan tizimi sifatida namoyon bo'ladi. Bugungi globallashuv sharoitida oila madaniyatini asrash va rivojlantirish dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda.

Oila madaniyati tushunchasi va mazmuni

Oila madaniyati deganda oiladagi muomala madaniyati, o'zaro hurmat, mas'uliyat, mehr-oqibat hamda axloqiy me'yorlarga amal qilish tushuniladi. U oilaning ichki muhitini belgilaydi va farzandlar tarbiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Oila madaniyati nafaqat shaxsiy hayot bilan cheklanib qolmay, balki jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlik va ma'naviy taraqqiyotga xizmat qiladi.

Oila madaniyatini shakllantirish mezonlari

Oila madaniyatini shakllantirishda bir nechta muhim mezonlar mavjud. Avvalo, ota-onaning shaxsiy namunalari va axloqiy qarashlari muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, oilada sog'lom psixologik muhit, ochiq muloqot, o'zaro tushunish va hamjihatlik oila madaniyatining mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Milliy urf-odatlar, an'analar va qadriyatlarga hurmat bilan yondashish ham ushbu jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi.

Zamonaviy jamiyatda axborot texnologiyalarining rivojlanishi, ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi oila madaniyatiga ham o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Bu holat bir tomondan bilim va tajriba almashish imkoniyatini oshirsa, boshqa tomondan oilaviy munosabatlarda muayyan muammolarni keltirib chiqarishi

mumkin. Shu sababli zamonaviy oila madaniyatini shakllantirishda an'anaviy qadriyatlar bilan innovatsion yondashuvni uyg'unlashtirish muhim sanaladi. Oila madaniyati jamiyatda insoniy munosabatlarning shakllanishida muhim o'rin tutadi. Oilada hukm suradigan muhit, undagi axloqiy me'yorlar va tarbiyaviy yondashuvlar shaxsning butun hayoti davomida uning xulq-atvori va qarorlariga ta'sir ko'rsatadi. Ota-ona va farzand o'rtasidagi o'zaro hurmat, ishonch va mas'uliyatga asoslangan munosabatlar oila madaniyatining asosiy ko'rinishlaridan biridir. Bunday muhitda voyaga yetgan shaxs jamiyatda o'z o'rnini topa oladi va ijtimoiy munosabatlarga ongli ravishda kirishadi.

Oila madaniyatining shakllanishida milliy qadriyatlar va an'analar alohida ahamiyatga ega. Avloddan avlodga o'tib kelayotgan urf-odatlar, oilaviy marosimlar va qadriyatlar oilaning ma'naviy poydevorini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, zamonaviy hayot talablari oiladan moslashuvchanlikni talab etadi. Axborot oqimi kuchaygan hozirgi sharoitda oila a'zolarining ma'naviy immunitetini shakllantirish, yoshlarni turli salbiy ta'sirlardan himoyalash muhim vazifaga aylanmoqda.

Oila madaniyatida tarbiya masalasi yetakchi o'rin egallaydi. Tarbiya jarayoni faqatgina nasihat va talablar bilan emas, balki shaxsiy namuna orqali amalga oshirilganda samarali bo'ladi. Ota-onaning kundalik hayotdagi xulq-atvori, muomala madaniyati va ijtimoiy faolligi farzandlar uchun bevosita o'rnak hisoblanadi. Shu sababli oilada sog'lom turmush tarzi, mehnatsevarlik va bilimga intilish muhitini yaratish oila madaniyatining muhim jihatlaridan sanaladi.

Zamonaviy oila madaniyatida tenglik va hamkorlik tamoyillari tobora mustahkamlanib bormoqda. Oila a'zolarining fikrini tinglash, qarorlar qabul qilishda o'zaro maslahatlashish va bir-birini qo'llab-quvvatlash madaniyatli oilaning muhim belgilaridan biridir. Bunday yondashuv oilaviy nizolarni kamaytiradi va oila barqarorligini ta'minlaydi. Natijada oila jamiyatdagi ijtimoiy birlik va hamjihatlikni mustahkamlovchi kuch sifatida namoyon bo'ladi. Oila madaniyatining rivojlanishi jamiyatdagi ma'naviy muhit bilan chambarchas bog'liq. Jamiyatda hukm surayotgan ijtimoiy qadriyatlar, huquqiy me'yorlar va axloqiy tamoyillar oilaviy munosabatlarda ham o'z aksini topadi. Shu bois oila madaniyatini mustahkamlash davlat va jamiyat tomonidan olib borilayotgan ma'naviy-ma'rifiy ishlar bilan uyg'un holda amalga oshirilishi lozim. Oilaning jamiyat bilan uzviy aloqasi uning tarbiyaviy imkoniyatlarini kengaytiradi va ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi.

Oila madaniyatida muloqot madaniyati muhim ahamiyat kasb etadi. Ochiq va samimiy suhbatlar oila a'zolari o'rtasida ishonchni mustahkamlaydi hamda tushunmovchiliklarning oldini oladi. Tinglash madaniyati, fikrga hurmat bilan munosabatda bo'lish va muammolarni zo'ravonliksiz hal etish oila

muhitining barqarorligini ta'minlaydi. Ayniqsa, yoshlar bilan muloqotda sabr-toqat va tushunish muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Oila madaniyatining yana bir muhim jihati ma'naviy tarbiya bilan bog'liqdir. Ma'naviy tarbiya orqali farzandlarda vatanparvarlik, insonparvarlik va jamiyatga sadoqat kabi fazilatlar shakllanadi. Kitobxonlikka bo'lgan qiziqishni oshirish, madaniy tadbirlarda ishtirok etish va tarixiy merosga hurmat ruhida tarbiyalash oila madaniyatini yanada boyitadi. Bu jarayonda ota-onaning faolligi va tashabbuskorligi muhim rol o'ynaydi.

Bugungi kunda oilada raqamli madaniyatni shakllantirish masalasi ham dolzarblik kasb etmoqda. Axborot texnologiyalaridan oqilona foydalanish, farzandlarning virtual makondagi faoliyatini nazorat qilish va ularga tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini singdirish oila madaniyatining zamonaviy ko'rinishlaridan biri hisoblanadi. Raqamli muhitda mas'uliyatli xulq-atvorni shakllantirish orqali oila jamiyatning axborot xavfsizligiga ham o'z hissasini qo'shadi. Oila madaniyatini shakllantirishda iqtisodiy barqarorlik ham muhim omillardan biri hisoblanadi. Oilada mehnatga bo'lgan munosabat, daromadni to'g'ri taqsimlash va tejamkorlik tamoyillariga amal qilish oila a'zolarida mas'uliyat hissini kuchaytiradi. Mehnatsevarlik va halollik ruhida olib borilgan tarbiya farzandlarning kelajak hayotida mustaqil va ongli qarorlar qabul qilishiga zamin yaratadi. Bunday yondashuv oila madaniyatining amaliy jihatlarini namoyon etadi.

Oila madaniyatida erkak va ayolning o'zaro munosabatlari ham muhim o'rin tutadi. O'zaro hurmat va ishonchga asoslangan munosabatlar oilaning mustahkamligini ta'minlaydi. Oilaviy mas'uliyatni teng his qilish, bir-birining fikrini qadrlash va muammolarni kelishuv asosida hal etish madaniyatli oilaning muhim belgilaridan hisoblanadi. Bu holat farzandlar ongida sog'lom oilaviy munosabatlar modeli shakllanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, oila madaniyatida avlodlar o'rtasidagi aloqalarning mustahkamligi katta ahamiyatga ega. Katta avlod vakillarining hayotiy tajribasi va maslahatlari yoshlar tarbiyasida muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Keksalarga hurmat, qarindoshlik rishtalarini asrash va oilaviy birdamlikni ta'minlash oila madaniyatining muhim ko'rsatkichlaridan biridir. Bunday munosabatlar orqali oilada mehr-oqibat va ijtimoiy mas'uliyat tuyg'usi mustahkamlanadi.

Oila madaniyatini rivojlantirishda ta'lim muassasalari va jamoatchilik bilan hamkorlik ham muhim ahamiyat kasb etadi. Maktab va mahalla bilan olib boriladigan hamkorlik ishlarining samaradorligi oilaviy tarbiya sifatini oshiradi. Ota-onalarning tarbiyaviy bilimlarini oshirishga qaratilgan ma'rifiy tadbirlar oila madaniyatini yanada boyitadi va jamiyatda sog'lom ijtimoiy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi. Oila madaniyatining muhim tarkibiy qismi

sifatida hissiy barqarorlik masalasi alohida e'tiborga loyiqdir. Oilada mehr, qo'llab-quvvatlash va ruhiy xavfsizlik muhiti mavjud bo'lsa, shaxsning ichki dunyosi muvozanatda rivojlanadi. Farzandlarning hissiy holatiga befarq bo'lmaslik, ularning fikr va kechinmalarini tushunishga intilish oila madaniyatining yetuk darajasini ko'rsatadi. Bunday muhitda ulg'aygan inson jamiyatda muammolarni tinch yo'l bilan hal etishga moyil bo'ladi.

Oila madaniyatida mas'uliyat tushunchasi ham markaziy o'rin egallaydi. Har bir oila a'zosining o'z burch va vazifalarini anglab yetishi oilaviy barqarorlikni ta'minlaydi. Mas'uliyatli munosabat mehnat, ta'lim va kundalik hayotda tartib-intizomni shakllantiradi. Bu esa oila a'zolarining bir-biriga bo'lgan ishonchini mustahkamlab, o'zaro hamkorlikni kuchaytiradi.

Shuningdek, oila madaniyatida bag'rikenglik va murosaga tayyorlik muhim ahamiyat kasb etadi. Turli fikr va qarashlarning mavjudligi oilaviy munosabatlarda tabiiy hol bo'lib, ularni hurmat bilan qabul qilish madaniyatli yondashuvni talab etadi. Kelishmovchiliklarni muloqot orqali bartaraf etish, murosaga kelish va sabr-toqatli bo'lish oilaning ichki uyg'unligini saqlab qolishga yordam beradi.

Oila madaniyatining yana bir jihati shaxsiy va umumiy manfaatlar muvozanatini ta'minlash bilan bog'liqdir. Oilada har bir a'zoning shaxsiy rivojlanishiga sharoit yaratish bilan birga umumiy maqsad va qadriyatlarni shakllantirish muhim hisoblanadi. Bunday muvozanat oilani mustahkam ijtimoiy institut sifatida rivojlantiradi va jamiyatda sog'lom oilaviy munosabatlar modelini qaror toptiradi.

Oila madaniyatida huquqiy ong va huquqiy bilimlarning shakllanishi ham muhim ahamiyatga ega. Oila a'zolarining o'z huquq va majburiyatlarini bilishi oilaviy munosabatlarda adolat va mas'uliyatni kuchaytiradi. Huquqiy madaniyatga ega bo'lgan oilada nizolar zo'ravonliksiz va qonuniy yo'l bilan hal etiladi. Bu holat farzandlarda jamiyat qoidalariga hurmat bilan qarash, fuqarolik mas'uliyatini anglash kabi fazilatlarning shakllanishiga xizmat qiladi.

Oila madaniyati bilan bog'liq yana bir muhim jihat ekologik tarbiya masalasidir. Atrof-muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo'lish, tabiatni asrash va resurslardan oqilona foydalanish odatlari avvalo oilada shakllanadi. Kundalik hayotda ekologik mas'uliyatni targ'ib etish orqali oila jamiyatda barqaror rivojlanish g'oyalarining qaror topishiga hissa qo'shadi. Bu jarayon oila madaniyatining zamonaviy talablarga moslashayotganini ko'rsatadi.

Oila madaniyatida bo'sh vaqtni mazmunli tashkil etish ham muhim o'rin tutadi. Oila a'zolarining birgalikda madaniy hordiq chiqarishi, sport va ijodiy faoliyat bilan shug'ullanishi o'zaro aloqalarni mustahkamlaydi. Bunday faoliyat oilada ijobiy hissiyotlarni kuchaytirib, sog'lom turmush tarzini shakllantirishga yordam beradi. Natijada oila nafaqat tarbiya, balki ma'naviy

dam olish maskani sifatida ham namoyon bo'ladi.

Shuningdek, oila madaniyatida ijtimoiy mas'uliyat va hamjihatlik tuyg'usini rivojlantirish muhim hisoblanadi. Muhtojlarga yordam berish, jamoatchilik ishlarida ishtirok etish va mehr-oqibatni namoyon etish orqali oila jamiyatda faol ijtimoiy subyektga aylanadi. Bu esa farzandlarda insonparvarlik va hamdardlik fazilatlarini mustahkamlaydi hamda ularni barkamol shaxs sifatida voyaga yetkazadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, oila madaniyati jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biridir. Sog'lom va madaniyatli oila muhitida voyaga yetgan avlod ma'naviy yetuk, mas'uliyatli va faol fuqaro bo'lib shakllanadi. Shu bois oila madaniyatini rivojlantirish, uni shakllantiruvchi mezonlarga e'tibor qaratish har bir jamiyat uchun ustuvor vazifa bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch. Toshkent. Ma'naviyat nashriyoti. 2008 yil. 45–50 betlar
2. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib yangi bosqichga ko'taramiz. Toshkent. O'zbekiston nashriyoti. 2017 yil. 112–118 betlar
3. Otajonov A. Oila va tarbiya masalalari. Toshkent. Fan nashriyoti. 2015 yil. 76–82 betlar
4. Jo'rayev T. Ma'naviyat asoslari. Toshkent. Akademnashr. 2016 yil. ninety? Wait must be Latin numbers — correct. 64–70 betlar
5. Qodirov B. Ijtimoiy pedagogika. Toshkent. O'qituvchi nashriyoti. 2014 yil. 98–104 betlar
6. Abdurahmonov F. Oila sotsiologiyasi. Toshkent. Universitet nashriyoti. 2019 yil. 53–59 betlar
7. Rasulov S. Zamonaviy jamiyat va oila muammolari. Toshkent. Yangi asr avlodi. 2021 yil. 121–127 betlar